

Magyarország-Románia
Határon Átnyúló Együttműködési
Program 2007-2013

Két ország, egy cél, közös siker!

KELEMEN LAJOS

Személyiség- és szakmai képességfejlesztés

Európai Unió
Európai Regionális Fejlesztési Alap

www.hungary-romania-cbc.eu
www.huro-cbc.eu

A kiadvány a HURO-1001/268/2.3.1. „Határmenti együttműködés erősítése a szociális szakemberek képzése és munkaerő-piaci orientációja területén – Deepening of cross-border cooperation in the field of training and labour market orientation of social professionals” projekt támogatásával készült.

Jelen publikációk tartalma, nem feltétlenül tükrözi az Európai Unió hivatalos álláspontját.

ISBN 978-963-86387-4-8

© Kelemen Lajos, szerző, 2012

Kiadta: Belvedere Meridionale
Felelős kiadó: Jancsák Csaba
Borítóterv: Majzik Andrea
Műszaki szerkesztés: ZKÖ, Belvedere Meridionale

Tartalom

1. Bevezetés.....	4
2. A felnőtté válás nehézségei	5
3. A szakmai önismeret jelentősége a segítő szakmában	8
3.1 A szakmai önismeret kialakulásának folyamata.....	9
3.2 A szakmai önismeret forrásai.....	10
4. A kliens (gyermek és környezetének) megismerési lehetőségei.....	13
5. A megfigyelés, mint a megismerés leggyakrabban alkalmazott módszere.....	14
6. Temperamentum, mint az emberi kapcsolatok minőségének meghatározója	16
7. Tanulási stílus, mint a fejlődés és az alkalmazkodás mozgatója.....	17
8. Egyéni különbségek jelentősége a szakmai tevékenység gyakorlásában.....	18
9. Konfliktuskezelés fejlesztése	18
10. A szakma etikai szabályai és dilemmái, a szakmai együttműködés etikai szabályai, kompetencia határok, titoktartási kötelezettség helyes értelmezése esetszövegeken- esetfeldolgozásokon keresztül.....	20
Kötelező irodalom.....	21
Mellékletek.....	22

1. Bevezetés

A segítő szakma egy nemes hivatás, éppen ezért sokan választják élethivatásként. Azonban a segítés professzionális műveléséig hosszú utat kell megtennie a hallgatóinknak. A képző intézmény első feladata a felkészítésben, hogy segítse a hallgatókat a felnőtté válás, a szakmai önismeret és a szakmai identitás alakulásának folyamatában. A tréning egyik célja, hogy a szakmai identitás erősítésével kellő felelősségtudattal, belső motivációs bázissal rendelkezzenek a hallgatók a segítő kapcsolatok hatékony kezeléséhez.

További cél olyan ismeretek és gyakorlati vonatkozású tapasztalatok szintetizálása, amelyek tudatosítják a kliens (gyermek és családja) megismerésének jelentőségét és fontosságát a segítő szakmában. Azon ismeretek, készségek, attitűdök aktivizálása, amelyek elősegítik a leendő szociálpedagógusok/szociális munkások kompetenciáinak kiteljesedését.

2. A felnőtté válás nehézségei

A szociálpedagógus és szociális munkás hallgatóink szakemberré válása hosszú és komplex identifikálódási folyamat eredményeképpen valósulhat csak meg. Komplex e folyamat, hisz egyidejűleg több identitás kialakulása és megszilárdulása történik. Többek között gondolhatunk a felnőtté válásra, a főiskolai diákszerep megjelenésére, s ezzel együtt a tanulmányoknak köszönhetően a segítő szakmai identitás kialakulására. A szakemberré válás akkor lehet sikeres, ha e három identitás egymást erősítve, s egymással összhangban épül be a személyiségbe. Elsőként a felnőtté válás nehézségeiről kell szólnunk.

Az érettségi megszerzését követően szinte azonnal, illetve 1-2 év késéssel kezdik meg főiskolai tanulmányaikat hallgatóink. Többnyire elmondható róluk, hogy felnőtté válásuk ekkor még nem befejeződött folyamat. Mikor tekinthetjük a felnőtté válást sikeresnek? Vikár György (1999) azt vallja, hogy a felnőtté válás kulcstényezői a szülőkről való leválás, az önállóság, a stabil és megbízható kapcsolatrendszer, a kötelességtudat és felelősség megerősödése, valamint

a jövővel kapcsolatos tervezés és a céltudatosság. Nézzük sorban, hogy e tényezők mit is jelentenek.

A család, s főként a szülők számára nem könnyű dolog a gyermek „elengedése”. Nyilván ebben szerepet játszik az is, hogy gyermekeink olyan hamar, szinte maholnap felnőnek. Az egyik nap még babáznak vagy legóznak, a másik nap pedig már „partiznak” vagy autót vezetnek. Amit ma még szerepjátékban élnek meg, azt holnap már valós társadalmi helyzetben élik újra, s bontakozó felnőtt szerepben. A vágy a fiatalokban erős, nemcsak a korra jellemző társas szükségletek erősödése miatt, hanem azért is, mert a gyermekkor játékait és vágyait végre valóra válthatják. Kíváncsian és vágygal fűtve állnak a próbatételek előtt, melyek elé gyakran a szülő gördít akadályokat. Tudniillik a szülők számára a gyermek nem nő fel olyan gyorsan. A szülőnek még mindig gyermek marad fia vagy lánya, még akkor is, ha olykor nyújtózkodnia kell egy-egy simogatásért, s harcolnia kell egy-egy pusziért. A szülő tudatában tehát még a gyermekük hirtelen növekedése és alakváltozása ellenére is csak nehezen alakul át a gyermekről alkotott kép. Ráadásul még mélylélektani folyamatok is lassíthatják a szülők alkalmazkodó képességét. Gyakori családdinamikai történés, hogy a szülők hátráltatják gyermekük kirepülését, mivel tudattalan módon félnak az egyedüllétől, vagy éppen az időközben hideggé vált házastársi kapcsolattól (Kelemen, 2002.).

Természetesen egyéb tényezők is gátolhatják a gyermekek felnőtté válását, mint pl. a túlféltő nevelési stílus, a túlzott anyagiasság, a perfekcionista szülői hozzáállás, vagy éppen a túlzott korlátozó szülői magatartás. Mindezeknek jól megragadható pszichológiai okai leledzenek a szülők múltjában, lelki történeteiben, azonban ezekről a gyermek (de talán még maga a szülői is) mit sem tud. Nyilvánvalóan értetlenül állhat a gyermek a tiltások előtt, s akár zsarnoknak is vélheti szüleit. Az érzelmi félreértés pedig konfliktusokat szül, amely még jobban rontja az egészséges felnőtté válás esélyeit.

Az önismereti órákon beszélgetések révén teret engedünk a hallgatóinknak elmondani, hogy miként élték meg szüleik azt, hogy ők felnőtté váltak. A visszajelzések egyértelműen jelzik azt, hogy elsőszülött gyermekek nehezebben élik meg ezt az utat, mivel a szülők általuk tanulják meg az új szülői feladatokat. Óvatosak, bizonytalanok, szorongók és túlzottan kontrollálók. Az esti kimaradásokat és szórakozásokat a szülők szigorú feltételekhez kötik, s igyekeznek be is tartatni gyermekeikkel, ami persze nem mindig sikerül. A hallga-

tóink e téma kapcsán nagyon beszélések, s érdekes történetekkel gazdagítják egymást. A jól működő családokban felnövekvő diákjaink arról szoktak beszámolni, hogy szüleikkel szinte baráti viszonyba kerültek, s sok mindent megosztanak velük. A szülők kifejezik ugyan aggodalmaikat, de nem tiltanak, hanem kompromisszumos megoldásokat keresnek egy-egy gyermeki elképzelés, vágy megvalósításához, pl. kocsival viszik és érte mennek a szórakozóhelyre, időközönként helyzetjelentést várnak telefonon a gyermeküktől, ha felügyelet nélküli helyen tartózkodik, stb.

A kevésbé jól működő családokban a szülő szigorú szabályokat állít, amit ha nem tart be a gyermek, akkor súlyos szankciókat alkalmaz. A másik szélsőséges attitűd a szülői érdektelenség. Bármelyikről is legyen szó, a gyermek értetlenül és bizalmatlanul áll a helyzet előtt. S sajnos ilyenkor hajlamos a devianciákra, mint pl. a nem megfelelő mértékű alkoholfogyasztás, a könnyed szexuális kapcsolatok, vagy akár a drogfogyasztás. Az önismereti foglalkozáson történő beszélgetések segítenek a nehezebb sorsú diákoknak megérteni, hogy szüleik esetleg miért olyan szigorúak, vagy éppen liberálisak, s azt is, hogy a kontroll megtartása bizonyos helyzetek felett mennyire fontos. Mindehhez még coping mechanizmusokat is megosztanak egymással a hallgatók, pl. ki hogyan szokott úgy alkoholt fogyasztani, hogy jól érezze magát, de ne legyen rosszul, vagy ne kerüljön tudatbeszűkültség állapotba.

A felnőtté válás másik nehézsége a gyermek saját egyéniségének kimunkálásában rejlik. A serdülő gyermek izlésvilága, érdeklődése, újonnan kialakult szokásrendszere mind-mind részét képezi az identitás fejlődésének. A szerencsés az lenne, ha felnövekvő gyermekek úgy tudnák alakítani saját életstílusukat, hogy az ne zavarja a környezetet. Ez nem könnyű, ha pl. a gyermek imádja nagyon hangosan hallgatni a kedvenc számait; ha a testékszerek, és tetoválások nagyon markáns módon kapnak szerepet az önkifejeződésben; ha a gyermek napi ritmusa nem illeszkedik a család ritmusához, pl. hétvégén délig alszik, stb. Nem nehéz elképzelnünk, hogy a környezet, a család ezt rosszul tolerálja.

A tréning során a hallgatók lehetőséget kapnak megosztani egymással életfelfogásuk, életvitelük jellemzőit. Választ adhatnak egymásnak a „miért” kérdésekre. Szembesülhetnek azzal, hogy egyik-másik szokásuk mennyire gátolhatja őket a segítő szakmában. Fejlődik ezáltal kritikai érzékük és alkalmazkodó funkcióik.

Tréningfeladatok:

- A tréning céljának, szabályainak ismertetését követően hangulatteremtő játék ajánlott, pl. székfoglaló játék: Kiborult a gyümölcskosár: Mindenki választ magának egy gyümölcsnevet. Egy embernek nincs széke. Úgy szerezhet magának széket, ha azt mondja, hogy "Cseréljen helyet az alma a körtével", s ilyenkor az "alma" vagy a „körte" helyét kell megszereznie. A másik módja a székfoglalásnak, ha azt mondja a közepén álló: „Kiborult a gyümölcskosár!". Ebben az esetben mindenkinek új helyet kell találnia magának. Addig játsszuk, amíg ez utóbbi mondatra a csoport együttes mozgást végez, mindenki jobbra ül egyet.
- Beszélgetés a testvérszerep viszonylatában arról, hogy „a szüleink miként élték meg a felnőtté válásunkat". A hallgatók igazán kezdeményezők a kis, nagy, egyke vagy éppen a középső testvér szerepéből beszélni a szüleik nevelési szokásaikról, attitűdjeiről. A beszélgetés során mindenképpen mondassuk ki a hallgatókkal a szülői féltés és felelősség érzéseinek motívumait. Valamint kérdezzünk rá arra is, hogy miként segítik majd ők maguk saját gyermekeiket a leválásban és a felnőtté válásban.

3. A szakmai önismeret jelentősége a segítő szakmában

A tréning elején kerül sor a hallgatók pályaválasztással kapcsolatos attitűdjeinek, motivációnak csoportos megbeszélésére, a segítő szakmával kapcsolatos tapasztalatok, vélemények, elvárások megvitatására. Mivel a hallgatók főként a középiskola padjából kerülnek a főiskolára, ezért kevésbé rendelkeznek a segítő professzióval kapcsolatos ismeretekkel. Leginkább a szülők elbeszélései, egy-egy osztálytárs nehéz sorsa jelent konkrétumot a segítségnyújtás gyakorlatában. Ami azonban biztos, hogy a szakra jelentkezőkre jellemző a szociális érzékenység. Ennek megfelelően a pályaválasztás indoklásaképpen leggyakrabban az ember- és gyermekszeretet, a segíteni

akarás általános motívumai sejlenek fel. Néhány hallgató konkrét esetre, esetlegesen saját életútjának nehézségeire utalva beszél a pályaválasztásról. Ezek a történetek mindig mély együttérzést váltanak ki a csoportból, s ez megerősíti a hallgatókat a jó döntésben, valamint a közösséggé alakulást is inspirálja.

A szakmai önismeret jelentőségének hangsúlyozása a pályaválasztás motívumainak tisztázását és tudatosítását követően jöhet csak szóba. Hisz az önismeret igényét csak akkor tudjuk felkelteni a hallgatókban, ha a tudatosul bennük, hogy a jó szakemberré válás feltétele az alapos önismeret. Példa gyanánt említhetjük meg az előítéleteinket. Ha nem ismerjük saját magunk előítéleteit, akkor segíteni sem tudunk azokon az embereken, akik rejtett vagy tudatos előítéleteink alanyai.

Tréningfeladatok:

- 1. sz. munkalap: Motivációs kérdőív kitöltése és megbeszélése
- Szituációs játék: „Találkozunk egy rég nem látott ismerőssel, aki érdeklődik sorsunk felől. Nekünk élvezetesen és szemléletes módon kell beszélnünk választott hivatásunkról, a segítő szakmáról.”

3.1 A szakmai önismeret kialakulásának folyamat

A hallgatókban tudatosítani kell, hogy a szakmai önismeret alakulása egy egész életen át tartó folyamat. Ahogyan változik társadalmi-gazdasági környezetünk, a foglalkoztatási piac alakulása, a közoktatásunk és az egészségügy helyzete, a mindenkori kormány szociálpolitikája, olyképpen mindig új problémákkal és kihívással találja magát szemben a segítő szakember. Bár a megfelelő önismeret és a szakmai felkészültség mindig iránytűként működik a segítő feladatok ellátásában, de a környezeti változások újraírják szakmai önismeretünket. Legalább is a feladatellátás know-how-ját. Azonban az alapoknak biztosnak kell lenniük, s mindezt a főiskolás évek alatt lehet és kell kibontakoztatni.

- 2. sz. munkalap: Az önismeret kialakulásának a folyamatáról a hallgatók egy munkalapot elemeznek egyéni feladatmegoldásban, majd az oktató összefoglalja a hallgatói véleményeket

3.2 A szakmai önismeret forrásai

A szakmai önismeret forrásainak feltérképezéséhez segítségül tudjuk hívni az elmúlt 20 év szakmai tréningjeinek tapasztalatait. A tréningek alkalmával szinte mindig sort kerítettünk arra, hogy megválasszunk nappalis és levelezős hallgatóinkkal a kérdést, miszerint milyen kompetenciákkal kell rendelkeznie egy jól felkészült segítő szakembernek. Az alább tárgyalt személyiségvonások, ismeretek, készségek és attitűdök mindig kiemelték voltak. E tapasztalat birtokában állítjuk azt, hogy a szakmai önismeret forrásai az alábbiak:

- Az önismeret, melynek fontos területei:
 - Testkép; énkép; önértékelés
 - Kommunikációs készség
 - Attitűdök, előítéletek, szociális érzékenység
 - Problémamegoldó képesség, konfliktuskezelés
 - Stressztűrő mechanizmusok, pszichés terhelhetőség
- Szakmai ismeretek, gyakorlati tapasztalatok
- Szakmai munkaközösség, szupervízió

A hallgatók a tréning során elsősorban az önismeret fent említett területein szerezhetnek kellő ismeretet.

- Testkép; énkép; önértékelés: Az önmagunkról alkotott képünk, s önmagunk megítélése, önértékelésünk jelentheti fejlődésünk motorját. Ha valakinek reális énképe, egészséges önbizalma van, akkor teljes lényével képes a másik ember és a feladatok felé fordulni. Amennyiben az énkép sérült, akkor az egyén kapcsolatrendszere, feladatvégzése alárendelődik az önelfogadásért vívott harcnak. Az ember az egyensúly-keresés miatt öncélúan érdekvezérelt lesz kapcsolataiban. Ahogy Alfred Adler (1994) mondja, a kisebbségi érzés fölényre törekvést eredményez, és ez akár mások feletti hatalomra törekvéssel is járhat. A segítő szakembernek meg kell ismernie saját kisebbségi érzéseit azért, hogy ha segítséggel is, de egészségesen felül tudjon kerekedni rajtuk. Ezzel kapcsolatban az alábbi játékos feladatokat hajtjuk végre a hallgatókkal:

- Gyermekkorai fényképekből mindenki építse fel nekünk eddigi élettörténetét. Bátran beszéljünk arról, hogy mely életkorban mi zavart bennünket testünkkel, önmagunkkal kapcsolatban. Ha a bizalmi légkört megteremtette a tréner, akkor a hallgatók szívesen és humorosan (ironikusan) képe-

sek beszélni régi önmagukról. A játék célja, hogy felismerjék, szinte mindnyájuknak vannak/voltak kisebbségi érzései. Sorstársaknak és hasonlóknak érzik egymást, mely érzés súlytalaníthatja eddigi problémáikat.

- Elemző beszélgetés arról, hogy találkoztak-e már olyan személlyel, aki érdekvezérelt volt kapcsolataiban. Vajon miért lehetett, milyen kisebbségi érzései lehettek? A beszélgetés célja az emberismeret fejlesztése, valamint annak értelmezése és megértése, hogy az önértékelés-zavar milyen módon rombolhatja az ember kapcsolatait.

- Kommunikációs készség: A segítő szakember legfontosabb munkaeszköze a kommunikációja. Mivel a segítő kapcsolat döntően a segítő beszélgetésen alapul, ezért a kommunikáció tökélyre fejlesztése kiemelt feladata a szakember-képzésnek. A kommunikációnak vannak formai és tartalmi jellemzői, melyeket külön kell választanunk. A formai elemek közzé sorolhatjuk a kidolgozott nyelvi kódot, a gazdag szakmai és közérthető szókincset, a beszédstílust, a beszédtechnikát. A beszédművelés révén Montágh Imre (2012) munkásságára bátran támaszkodhatunk.

- Stílusgyakorlatok I.: Mondjunk el adott rövid szöveget különböző stílusban, pl. diáknyelven, vallásos köntösben, politikai indíttatással, tolvajnyelven, költőien, stb.
- Stílusgyakorlatok II.: Próbáljunk meg egy kérést/utasítást 8 féleképpen kimondani úgy, hogy a legudvariasabb kéréstől haladjunk a legdurvább kérés felé, pl. Ne haragudjon, ez az én helyem. Megtenné, hogy más helyre ül? Vagy: Takarodjon innen az én helyemről!
- Beszédtechnikai gyakorlatok: Próbáljunk meg egy mondatot kimondani zárt szájjal, orrhangzósan, palóc nyelvjárással, stb.
- Szövegalkotás – szövegkoherencia: Megadunk öt kulcsszót, amelyek köré a hallgatóknak kell egy összefüggő szöveget megalkotniuk. Figyelniük kell, hogy a kulcsfogalmak koherens rendszerbe kerüljenek egymással.

A kommunikáció tartalmi elemei közzé főként a beszélő metakommunikációja; szándéka; hitelessége; viszonyulása a hallgatóhoz; iskolázottsága; tájékozottsága tartozik. Mindezek értelmezéséhez és

elemzéséhez jól lehet alkalmazni filmjeleneteket. A „Beugró” című nagysikerű televíziós műsorsorozat egy-egy epizódjából kiemelt jelenetek jól fejlesztik a hallgatóink kommunikációs helyzetelemző képességét.

- Attitűdök, előítéletek, szociális érzékenység: A segítő szakember beállítódásai, emberképe és világnézete nagymértékben meghatározzák a klienssel való kapcsolatát. Fontos tehát tudatára ébrednie a leendő szakembereknek, hogy mikkel és kikkel szemben viseltetnek negatív attitűdökkel, netalán előítéletekkel, s mindez miként befolyásolja a szociális érzékenységüket. Példának okáért együtt érző lehetek egy beteg emberrel szemben, ugyanakkor egy alkoholistával szemben lehetséges, hogy teljes mértékig elutasító vagyok. Vajon miért?

- Provokatív beszélgetés a dohányzással, drogokkal, alkohollal, szexuális kapcsolatokkal, a homoszexuálisokkal, fogyasztékkal élőkkal, hajléktalanokkal, szenvedélybetegekkel, romákkal kapcsolatos attitűdökről és előítéletekről. A cél, hogy a hallgatók tudatosítsák magukban előítéleteiket, annak gyökereit megtalálják múltukban, s e tudatosítással fokozni tudjuk a szociális érzékenységüket.

- Problémamegoldó képesség: A hallgatóknak meg kell tanulniuk bizonyos segítő szakmabeli fortélyokat, melyek nélkül nehezebben boldogulnak. Az egyik ilyen „aranyszabály”, hogy a klientsől nem vehetünk el úgy semmit, hogy nem adunk neki valami olyat, ami némi egyensúlyt biztosít. Pl. a négy évestől ha elveszük a cumit, s helyébe nem adunk kötődést, akkor egy egyensúlyt vettünk el, de nem adtunk neki újat. Ugyanígy mondhatnánk azt is, hogy a szenvedélybetegtől (drogos, alkoholista, szerencsejátékos, netfüggő vagy éppen munkamániás) nem vehetjük el csak úgy a szenvedélyének tárgyát, ha nem adunk valami olyat, melybe biztonsággal meg tud kapaszkodni. A problémamegoldó gondolkodás ekkor válik igazán fontossá. Hisz tudni kell megtalálni a megfelelő erőforrásokat, s tudni kell megszervezni az erőforrások alkalmazásának módjait ahhoz, hogy a kliens képes legyen a változásra.

- Esetelemzések: A hallgatók 3-4 fős csoportban dolgoznak. Olyan eseteket kapnak, ahol a kliensek nehéz helyzetbe ke-

rültek, s szükség van a segítő szakértelmére és problémamegoldó készségére. Az esetekhez mellékelten megkapják a lehetséges erőforrások listáját is.

- Stressztűrő mechanizmusok, pszichés terhelhetőség: A segítő szakmában a szakemberek sajnos nagyon sok olyan esettel találkozhatnak, amelyek már pusztán csak elbeszélés útján is pszichés teherként hatnak. Ilyen esetek például a gyermekbántalmazásos cselekmények. Ha pedig az áldozatokkal és elkövetővel személyközi kapcsolatba és élményközele állapotba kerülnek, akkor a teher még nagyobb. A hallgatóknak meg kell tanulniuk, meddig terjed a pszichés teherbírássuk, s tudatosítaniuk kell azt is, hogy milyen coping mechanizmusokkal védekeznek a traumatikus esetekkel szemben.

- Híryanagok felolvasása és elemzése gyermekbántalmazásról. A feladat célja, hogy a hallgatók felismerjék és verbalizálják saját érzelmeiket. Tudjanak beszélni arról, hogy mi segítheti őket a súlyos terhek elviselésében.

A másik pszichés teher az lehet, amikor egy kliens átlépi a szakmai határokat, s belép a magánéletünkbe. Ekkor a segítő elveszíti a szakmai kontrollt a segítő kapcsolatban, ami többek között azzal a veszéllyel is járhat, hogy felemészti tartalék erőforrásait, s más kliensekkel való kapcsolata is sérülhet.

- Mondj nemet! Szituációs gyakorlatok, melyekben a hallgatók nehéz helyzetbe kerülnek, és nemet kell mondaniuk. Vajon sikerül? Ha nem, akkor miért nem?

4. A kliens (gyermek és környezetének) megismerési lehetőségei

A gyermek- és emberismeret a segítő munkának az alapját jelenti. A segítő szakemberképzésben nagy prioritást kap az önismeret, arra építve az emberismeret, a gyermek lelki törvényszerűségeinek a megismerése. A képzés elméleti alapjait nyújtják azok a pszichológusok,

giai elméletek, melyek a gyermek és az emberek lelki mechanizmusainak megértéséhez visznek közelebb, pl. Freud pszichoanalízis elmélete, Jung személyiségmodellje, Adler individuálszichológiája, Erikson pszichoszociális koncepciója, vagy akár Carl Rogers selfkonzisztencia elmélete.

A képzés gyakorlati vonatkozásait a vizsgálati módszerek adják. Különösen nagy hangsúlyt fektetünk a személyiségvizsgáló módszerekre, melyek alkalmazása és a kapott adatok elemzése pszichológus szakember szupervíziójával lehetséges. Az alábbiakban (3. sz. mell.) feladatként a családrajz elemzés metodikájával ismerkedhetnek meg a hallgatók. A továbbiakban pedig – többek között a családrajz elemzéséből alkotott hipotézisek alátámasztására – a hallgatók egy módszer-együttest állítanak össze, mely a vizsgált kliens minél teljesebb körű megismerését szolgálja (4. sz. mell.)

- 3. sz. munkalapon látható családrajz elemzése, amelyből kiderül, hogy a gyermek és családjának megismeréséhez nem elegendő egy módszer. A család „feltérképezéséhez” módszerkombinációk szükségesek.
- 4. sz. munkalap: A hallgatók 4 fős csoportokban összegyűjtik azokat a módszereket, amelyek lehetővé teszik a gyermek és környezetének megismerését és az eredményeket rögzítik

5. A megfigyelés, mint a megismerés leggyakrabban alkalmazott módszere

A leggyakrabban alkalmazott vizsgálati módszer, mellyel a vizsgált személyekről gazdag információt gyűjthetünk a megfigyelés. E vizsgálati módszer előnye, hogy rövid idő alatt, különösebb erőfeszítések nélkül lényeges ismeretekre tehetünk szert. A megfigyelés hátránya viszont a szubjektivitás. Amennyire spontán adódnak tehát a megfigyelési lehetőségeink, legalább olyan gyakran esünk áldozatul az egyoldalú, vagy az erkölcsünkkel, értékrendünkkel torzított adatgyűjtésnek. Mindezek érzékeltetésére végezzük el a tréning résztvevőivel az alábbi játékos feladatot.

- A hallgatók 5 fős csoportokban tevékenykednek, 1 fő rajzol, míg a többiek a rajzról feljegyzést készítenek. A feljegyzést készítőik összehasonlítják az általuk írásban rögzítetteket (tényszerűség, azonosság, különbség, stb.).

Az összehasonlításból kiderül, hogy a megfigyelés és az arról készített jegyzőkönyv rögzített szempontsor nélkül parttalanná válik és tévútra viszi a megismerést.

A következő feladat a megfigyelés, mint vizsgálati módszer alkalmazásának kompetenciáját hivatott fejleszteni. Egy egyszerű alaphelyzetet vázolunk fel a hallgatók előtt, történetesen azt, hogy az ötéves és nyolchónapos Pistike barkácsol az óvodai csoportjának játszóházában. A tréning résztvevőinek feladata, hogy megfigyelési szempontokat találjanak ki e helyzetre. Amennyiben jól strukturáltan alkotják meg a szempontokat, akkor mi tanárok is méltán lehetünk büszkéek hallgatóinkra, hisz a különféle aspektusok tükrözik a fejlődéslélektani, csoportdinamikai, technikai, munkavédelmi és legfőképpen nevelési felkészültségüket. Példának okáért az 5. sz. mellékletben egy hallgatói csoport által adott szempontsort prezentáljuk.

- 5. sz. munkalap: A hallgatók egy szituációra (Pisti 5 év 8 hónapos barkácsol a játszóházban) gyűjtsenek megfigyelési szempontokat és hasonlítsák össze elképzeléseiket a munkalapon találhatókkal.

6. Temperamentum, mint az emberi kapcsolatok minőségének meghatározója

A segítő folyamatban a segítő szakember a személyiségével dolgozik leginkább. A személyiségünk öröklött adottságai között húzódik meg a temperamentum, azaz vérmérséklet. Ez az adottságunk az érzelmi reakcióink jellegzetességeit implikálja. A frusztrációkra adott reakciónk mutatják meg leginkább temperamentumunkat, vagyis hogy kiváltódó érzelmeink gyorsak vagy lassúak, erősek vagy gyengék, tartósak vagy rövididejűek. E három paraméter elvileg 8 temperamentum típust körvonalaz, de a vérmérsékleti típustanok kutatói (Hipokratész, Pavlov, Eysenck) többnyire csak négy típusról beszélnek.

A kolerikus típus erős, gyors és tartós érzelmekkel reagál a helyzetekre. Hamar kialakul nála a ragaszkodás, vagy akár az elutasítás is, s tartósan megmarad ez az érzelem. Az ilyen típusú segítő szakembernek a segítő kapcsolatban meg kell küzdenie erős rokonszenvi vagy akár ellenszenvi érzelmekkel a klienssel kapcsolatban. A túlzott érzelmi bevonódás gátját képezheti az objektív szakmaiság érvényesülésének, s elmosódottá teheti a segítő-kliens közötti határvonalat.

A szangvinikus típus is gyors és erős érzelmekkel reagál, de ez esetükben nem tartós. Az ő nehézsége a segítő kapcsolatban abból adódhat, hogy hirtelen felbuzdulásból sokat vállal, vagy túlzott ígéretetekbe bocsátkozik, amit a későbbiekben a lelkesedés csökkenése miatti alulmotiváltság miatt hajlamos lehet nem teljesíteni. Felelőtlené válhat, ha nem kellően ismeri önmagát, s ennek megfelelően rosszul kontrollálja kijelentéseit.

A flegmatikus típus a nyugodt típus, akinek az érzelmeit nehezebb kiváltani, s akkor sem erős, és nem tartós. Mivel az érzelmi megnyilatkozásaiban visszafogott egyénről van szó, ezért az olyan segítő kapcsolatban, amikor az empátiára nagy szükség van, sajnos előfordulhat, hogy nem megfelelő érzelmi visszajelzéseket ad. Természetesen az érzelmek kifejezése is tanulható, s ezt a képzésbe be is kell illeszteni, mint az érzelmi intelligencia fejlesztése. (Goleman, 2008.)

A melankolikus típus érzelmei lassan váltódnak ki, gyengék, de tartósak. E típus higgadsággal tud elkötelezett lenni egy-egy feladat, vagy kliens mellett, de akár ellene is. Ha ellene, akkor kell megol-

dást találni a motivációs bázis módosítására. Ennek módja az önismeret, illetve a segítő kapcsolatot támogató szupervízió.

Az alábbi feladat hozzásegíti a tréning résztvevőit ahhoz, hogy saját temperamentumukat jobban megismerjék, valamint találkozhatnak a hallgatók egy gyermeki temperamentum skálával is, amely a segítő kapcsolatban alkalmazható (6. sz. mell.)

- 6. sz. melléklet: A hallgatók kitöltik önmagukról a skálát, majd beszélgetés az egyéni különbségekről, illetve annak jelentőségéről a megismerésben és a segítő szakmában.

7. Tanulási stílus, mint a fejlődés és az alkalmazkodás mozgatója

A szociálpedagógus munkája kapcsán gyakran találkozik olyan esetekkel, amikor a gyermek tanulmányi eredményének javítása jelentheti az eset megoldását, vagy akár a helyzet javulását. Ez azt jelenti, hogy a segítő szakembernek ismernie kell a tanulásmódszertan világát, s azon belül is a tanulási stílust. A tanulási stílus azt mutatja meg, hogy milyen módon a legbefogadóbb a tanuló az ismeretek elsajátításában. Ily módon a tanulási stílus lehet vizuális, amikor a képszerűség segíti a memorizálást. Lehet auditív, amikor hangosan tanul a gyermek, s a háttérben szólni kell valaminek, pl. zene. Vagy lehet akár mozgásos is, amikor a tanuló rajzolva, firkálva, vagy éppen járkálva memorizál. Természetesen az a szerencsés, ha multimodális, azaz mindegyik módozat szerepet játszik a tanulásban. Minden tanulóra jól leírható, hogy mely modalitásban szeret és tud hatékonyan tanulni. A segítő szakember feladata, hogy hozzásegítse a tanulót a tanulási stílusának megismerésére, valamint e téren segítse a feltételek megteremtését. (Tánczos, 2006.)

Különösen fontos kérdés ez most, amikor a Köznevelési Törvény szorgalmazza, hogy a tanulók délután 4 óráig maradjanak az iskolában, s a házi feladat elkészítése is ott történjen a napköziben, vagy a tanulószobában. A tanulásnak e szervezeti kerete nem teszi lehetővé, hogy a tanulók változatos módon tanuljanak, hisz jó formán csak a vizuális tanulási stílus alkalmazására nyílik lehetőség. Fontos feladat hárul tehát a segítő szakemberekre e téren. De vajon ők maguk tisz-

tában vannak-e azzal, hogy saját magukra, mely tanulási stílus a jellemző? E kérdés megválaszolására töltik ki a tréningen a hallgatók a tanulási stílus skálát (7. sz. mell.)

- 7. sz. munkalap: A résztvevők kitöltik önmagukról. Csoportos megbeszélés az egyes stílusbeli különbségekről és azok kezeléséről.

8. Egyéni különbségek jelentősége a szakmai tevékenység gyakorlásában

A segítő szakember munkája során akaratlanul is alkalmaz sztereotípiákat az emberek megismerésében, a kliensekkel való kapcsolatában. (Forgach, 2007.) Ezek a sztereotípiák egysíkúvá teszik az emberekről alkotott véleményeket, ráadásul torzítják is azokat. A sztereotípiáink felismerésére, valamint látókörünk bővítésére kitűnő módszernek bizonyul az alábbi csoportos feladat, melyben a csoport tagja összevetik tudásukat az/egy emberről. E feladat során megismerhetjük azt, hogy mennyire másképp gondolkodunk az emberekről, illetve széleskörű szempontsort sajátíthatunk el arról, hogy milyen módon ismerhetjük meg az egyént.

- 8. sz. munkalap: A résztvevők összegyűjtik azokat a jellemzőket, amelyek egyedivé teszik a személyiséget, majd összevetik a munkalapon találhatóakkal.

9. Konfliktuskezelés fejlesztése

Az emberi kapcsolatok diszfunkciója áll leggyakrabban a kliensek lelki egyensúlyvesztése mögött. A rosszul működő kapcsolatok mögött pedig értelemszerűen konfliktusok húzódnak meg. Ha az emberek konfliktuskezelése hatékonyabb lehetne, akkor nyilvánvalóan kevesebb segítségre szorulóval találkozhatnának a szakemberek. A

segítségnyújtás egyik nagy prioritását jelentő területe tehát a konfliktuskezelés. A konfliktusok kezelésének öt módjával találkozhatunk a szakirodalmakban. (Schmidt, 2008.) A típusok aszerint különböznek egymástól, hogy milyen mértékű a konfrontáló felek önérvényesítő törekvése, illetve a közös megoldás keresésére irányuló attitűdje. Eszerint van olyan egyén, aki szorong a konfliktusok miatt, s ezért elkerülő megoldást választ, azaz kikerüli a konfliktushelyzeteket. Ilyenkor a konfliktus persze megoldatlan marad, a feszültséget magában hordozza az elkerülő megoldást választó egyén.

Az alacsony önérvényesítő személy a konfliktus lezárására törekszik. Neki fontosabb, hogy ne legyen konfliktus, mert az magas szorongás szinttel jár, ezért hajlandó áldozatokat is vállalni a békesség kedvéért. Ő tehát inkább lemond saját érdekeiről, ezért nevezzük ezt a típust alkalmazkodónak, önálávetőnek.

Az alkalmazkodóval szemben áll az erős önérvényesítéssel rendelkező típus, az ún. ráerőszakoló, versengő, aki nem sok empátiával rendelkezik, s nem képes a másik fél álláspontját megérteni. Általában erős egyéniség áll e típus mögött, s kemény, olykor durva is tud lenni a küzdelemben.

A konfliktuskezelésnek vannak olyan módjai is, mely által mindkét fél érdekei érvényesülhetnek. Az egyik a kompromisszumkereső típus, melyben létrejön egy megállapodás a felek között. A megállapodás lényege, hogy mindkét fél fel ad valamit álláspontjából annak érdekében, hogy érdekei egy része érvényre jusson.

A legjobb konfliktuskezelő típus a problémamegoldó. Az ilyen attitűddel rendelkező ember kreatív, s keresi annak módját, ahogyan a konfliktus a legkisebb áldozatvállalással kezelhető legyen. Sok esetben ötletbörze előzheti meg ilyenkor a konfliktuskezelést, ami azért is nagyon jó, mert a konfrontálódó felek egy célért küzdenek, s nem rivalizálnak egymással.

Az alábbi mellékletben láthatjuk a konfliktuskezelési típusokat (9. sz. mell.), valamint a tréning hallgatói bemérhetik a saját konfliktuskezelési jellemzőiket (10-11. sz. mell.)

10. A szakma etikai szabályai és dilemmái, a szakmai együttműködés etikai szabályai, kompetencia határok, titoktartási kötelezettség helyes értelmezése esetmegbeszéléseken–esetfel- dolgozásokon keresztül.

A tréning részeként jelenik meg a szakmai identitást erősítő gyakorlati feladatok, melyek a segítő hivatás alapját képező szakmai Etikai Kódex értelmezésére, elemzésére épül. Az elemzés módja a leggyakrabban előforduló dilemmák megvitatása, s a helyes szakmai hozzáállás tisztázása, valamint ehhez kapcsolódóan az esetfeldolgozások kapnak teret. (12-13-14. melléklet)

Kötelező irodalom

1. ALFRED ADLER: *Emberismeret*. Göncöl Kiadó, Budapest, 1994
2. DANIEL GOLEMAN: *Érzelmi intelligencia*. Háttér Kiadó, Budapest, 2008
3. HATVANI ANDREA: A mentálhigiéné alapjai. Az önismeret, személyiségfejlesztés II. fejezet. In: Estefánné Varga Magdolna – Ludányi Ágnes (szerk.): *Esélyteremtés a pedagógiában*. BVB Nyomda és Kiadó Kft., Eger, 2002, 99. o.
4. JOSEPH FORGACH: *A társas érintkezés pszichológiája*. Kairosz Kiadó, Budapest, 2007
5. KELEMEN LAJOS: *A családgondozás alapjai*. Didakt Kiadó, Debrecen, 2002
6. MONTÁGH IMRE: *Tiszta beszéd*. Holnap Kiadó, Budapest, 2012
7. PÖCZE GÁBOR: *A pedagógus szakmához tartozó képességek*. Okker Kiadó, Budapest, 2000
8. RUDAS JÁNOS: *Önismereti csoportok-elmélet, módszer, gyakorlatok*. Új Mandátum Kiadó, Budapest, 2004
9. *Szociális munka etikai kódexe*.
10. TÁNCZOS JUDIT: *Baj van a tanulással*. Pedellus Kiadó, Debrecen, 2006
11. THOMAS SCHMIDT: *Konfliktuskezelési tréninggyakorlatok*. Z-Press Kiadó, Budapest, 2008
12. VIKÁR GYÖRGY: *Az ifjúkor válsága*. Animula Kiadó, Budapest, 1999

Mellékletek

1. sz. munkalap

Motivációs kérdőív

(Maslow-féle piramismodell alapján)

Olvassa el az egyes szakaszokon belül található állításokat, majd osszon el nyolc pontot minden szakaszban tetszőleges módon úgy, hogy az tükrözze saját véleményét!

1. szakasz		
a)	Szeretem, ha a munkámmal kapcsolatos dolgok nem változnak.	
b)	Mindig örülök, ha külön feladatot kapok.	
c)	Szeretem, ha csapatban dolgozhatok.	
d)	Mindig a lehető legtöbbet kell nyújtanom.	
e)	Nem szeretek piszkos környezetben dolgozni.	

2. szakasz		
a)	A magánéletem fontosabb, mint a munkám.	
b)	Nyugtalan vagyok amiatt, hogy milyennek látnak a kollégáim.	
c)	Magas elvárásokat támasztok magammal szemben.	
d)	Frusztrált leszek, ha nem ismerik el a tehetségemet.	
e)	Fontos, hogy az embernek biztos munkája legyen.	

3. szakasz		
a)	Érdekelnek az előléptetési kilátások és a szakmai fejlődés.	
b)	Nem tudnék olyan környezetben dolgozni, ahol nem jövök ki a többiekkel.	
c)	Új és kihívást jelentő célok kitűzésével jutok mindig előre.	
d)	Főként a pénzért dolgozok.	
e)	Szeretem a munkám rutin részét.	

4. szakasz		
a)	Nem szeretem, ha a munkám igénybe veszi a szabadidőmet.	
b)	Nem vállalnék olyan munkát, ahol egyedül kellene dolgoznom.	
c)	Nagyon szeretnék gyorsan előre lépni.	
d)	Szeretek biztos lenni abban, amit csinálok.	
e)	Mindig keresem a lehetőséget, hogy fejlesszem a készségeimet.	

5. szakasz	
a)	Szeretem, ha új típusú tanulási helyzetekbe vonnak be.
b)	Aggódok a pozícióm miatt.
c)	Szeretek egy csapat része lenni.
d)	Szeretem, ha olyan céljaim vannak, melyekről tudom, hogy megvalósíthatóak.
e)	Szeretem a munkám rutin részét.

6. szakasz	
a)	A kényelmes környezet alapvető a munkámban.
b)	Élvezem a munkám igazi kihívást jelentő részét.
c)	Szükségem van arra, hogy bízzanak bennem és elismerjék a munkámat.
d)	Nyugtalanít a kollégáim elégedetlensége.
e)	Fontos, hogy a munkámon belül biztonság legyen.

Értékelés

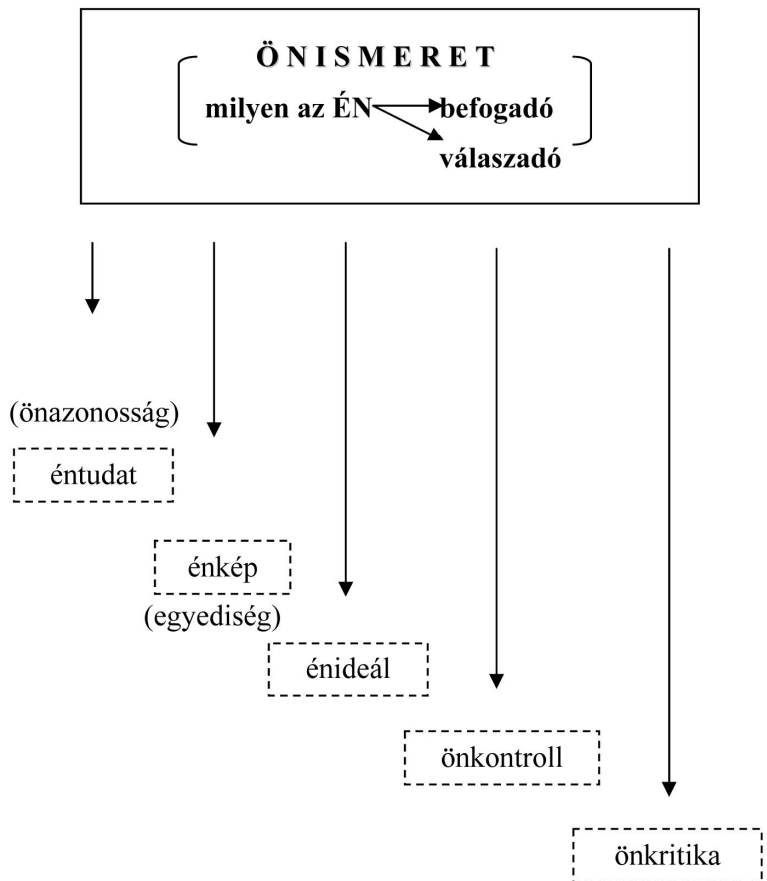
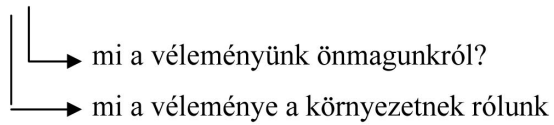
Másolja át a számokat a megfelelő cellákba, majd adja össze az egyes oszlopok számait. A legmagasabb pontszámok mutatják a legnagyobb igényeket.

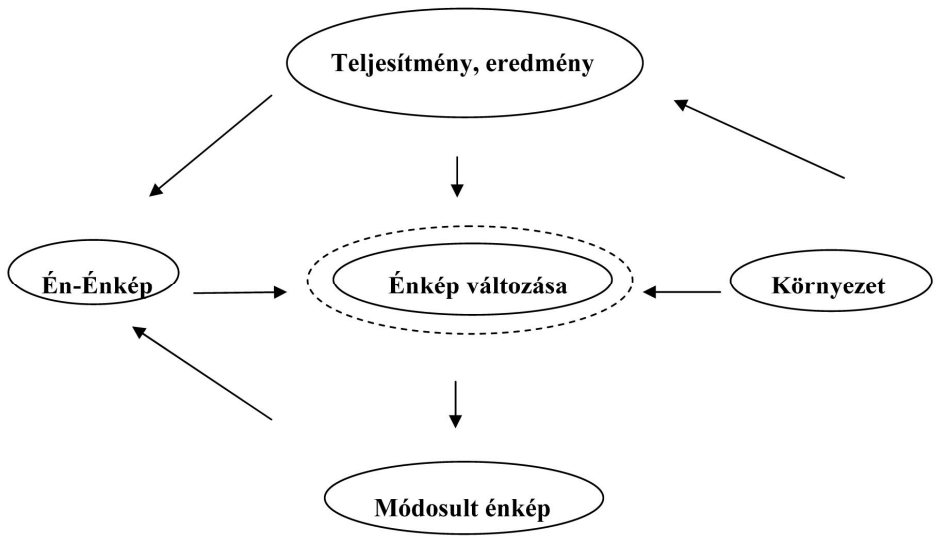
1.	e	a	c	b	d
2.	a	e	b	d	c
3.	d	e	b	a	c
4.	a	d	b	c	e
5.	e	d	c	b	a
6.	a	e	d	c	b
Össz:					
	Fiziológiai szükséglet	Biztonsági szükséglet	Társas szükséglet	Teljesítmény (megbecsülés) szükséglete	Önmegvaló- sítás szükséglete

2. sz. munkalap

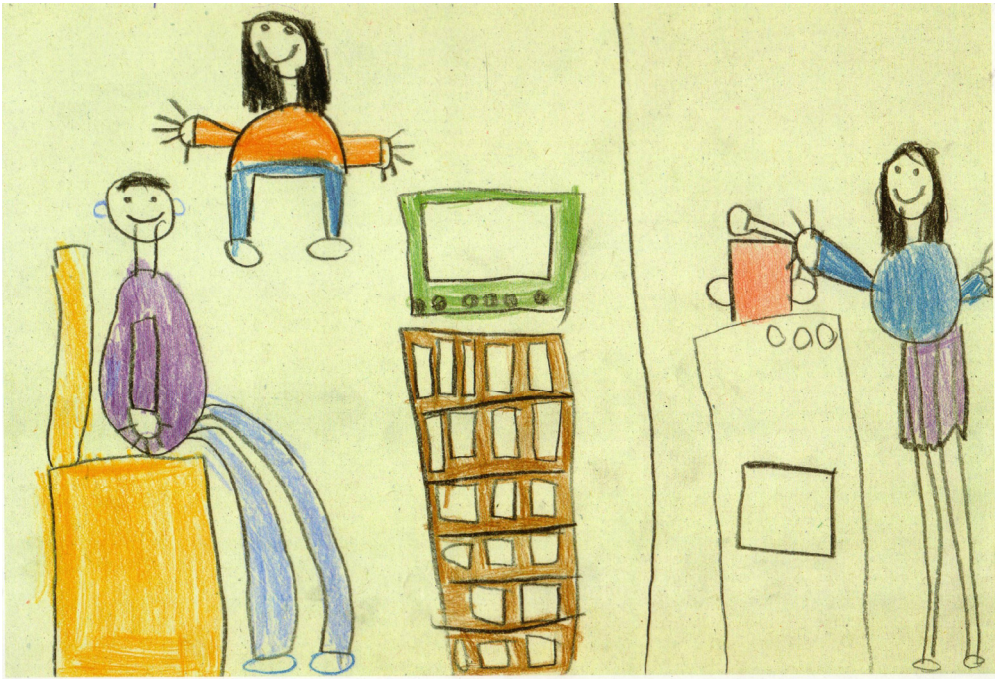
ÖNISMERET

- Önismeret = önmagunkról alkotott kép
- Önismeret forrásai

3. sz. munkalap

4. sz. munkalap

A gyermek és a család megismerésének módszerei		
<i>A módszer neve</i>	<i>A tevékenység, amelyben alkalmazzuk</i>	<i>A módszer funkciója</i>

5. sz. munkalap

Megfigyelési szempontok

1. Milyen a terem atmoszférája? Zajos? Csendes? Feszült? Mi minden történik egy időben a teremben?
2. Mik az adott pillanatban a csoporttal szembeni elvárások? A gyerekek tisztában vannak-e ezekkel az elvárásokkal és értik-e őket? Minek alapján gondolja úgy a megfigyelő, hogy értik, vagy hogy nem értik?
3. Hogyan közelíti meg a gyerek az anyagot vagy a tevékenységet? Lassan fog neki vagy gyorsan fejest ugrik a közepébe? Élvezi-e a szabad, felügyelet nélküli felfedezést vagy szorongónak, visszahúzódónak látszik? Úgy használja-e az anyagokat, ahogy a megfigyelő megjósolta vagy saját, egyéni elgondolásait, kreatív ötleteit érvényesíti az exploráció során?
4. Mennyire látszik a tevékenység lekötni a gyereket? Milyen hatékonyan koncentrálnak? Mennyi ideig? Milyen gyakran tart szünetet hogy körülnézzen, mit csinálnak a többiek? Milyen az arckifejezése?
5. Hogyan osztja be a gyerek az energiáit? Letargikusan végighalad a feladaton, gyorsan és figyelmetlenül dolgozik, egyenletesen halad vagy inkább rövid „rohamokban”? Mire használja leginkább az energiáit? A megfigyelésre? Az anyagkezelésre? A másokkal való kommunikációra? A mozgására?
6. Milyen hangos megnyilvánulásai vannak a gyereknek munka közben? Dünnyög, énekel, füttyörészik, mormol, beszél? Beszél közben magában? Beszél másokhoz? Ha igen, reagálnak rá a többiek? Mennyire helyzethez illően használja a nyelvet? Milyen egyéb kommunikációs módokat használ?

7. Milyennek tűnik munka közben a hangulata? Lehet-e az arckifejezéséből, a gesztusaiból következtetni az érzelmi állapotára? Milyen hangulatváltozások történnek az adott tevékenység kezdetétől a végéig?
8. Egyedül dolgozik-e vagy a többiekkel együtt? Vezető vagy mintakövető a magatartása? Összetartja a csoporttagokat vagy a maga útját járja? Milyen módon befolyásolja a csoportos élményt? Hogyan reagálnak (vagy nem reagálnak) a többiek az ő viselkedésére?
9. Milyen a viszonya a teremben lévő felnőttekkel? Hozzájuk fordul segítségért, útmutatásért, gondoskodásért vagy társaságért? Figyelmen kívül hagyja őket mindaddig, amíg közvetlenül hozzá nem fordulnak? Maga kezdeményezi-e a felnőttekkel a kommunikációt?

6. sz. munkalap

Felnőtt vérmérsékleti skála

1. Aktivitás foka	1 2 3 4 5	
Szeretek egyhelyben ülni		Folyton mozgok képtelen vagyok nyugton maradni
2. Intenzitás	1 2 3 4 5	
Csendes vagyok		Hangos vagyok
3. Kitartás	1 2 3 4 5	
Le lehet beszélni		Makacsul kitartok
4. Koncentrációképeség	1 2 3 4 5	
Nagyon erősen tudok koncentrálni		A legkisebb dolog is elvonja a figyelmemet
5. Kalandvágy, nyitottság	1 2 3 4 5	
Bármi újat kész vagyok kipróbálni		Az új helyzetek kihoznak a sodromból
6. Alkalmazkodás	1 2 3 4 5	
A változás ösztönzőleg hat rám		Nem szeretem a változást
7. Rendszeresség	1 2 3 4 5	
Rendszeres időközökben eszem és alszom		Rendszertelenül eszem és alszom
8. Zavaró ingerküszöb	1 2 3 4 5	
Nem zavar az erős fény és a zaj		A zaj és az erős fény idegessé tesz
9. Hangulat	1 2 3 4 5	
Általában kiegyensúlyozott vagyok		Nagy hangulati változásaim vannak

Forrás: SOROS Alapítvány által szervezett továbbképzési tréning a felsőoktatásban dolgozó oktatók számára, Keszthely, 1997.

Gyermek vérmérsékleti skála

A gyermek temperamentuma kétféle módon is hatással van arra, hogyan fogadják el őt a szülei. Először is, minden szülőnek van egy adott elképzelése arról, milyennek szeretné látni a gyereket, és könnyebb elfogadni egy olyan gyereket, aki alkalmazkodik ehhez a képhez, mint egy olyat, amelyik nem. Másrészt, bizonyos személyiségvonások nehezebben kezelhetővé teszik a gyereket – nehezebb elfogadni egy rendszertelen, lassan alkalmazkodó, élénken reagáló, gyereket.

Hogyan értékelné Ön a gyermekét?

1. AKTIVITÁS: Mennyit fészkelődik, mocorog a gyermek mikor felolvasnak neki, asztalnál ül vagy magában játszik?
aktív nyugodt
1 3 5
2. BIOLÓGIAI RITMUSOK, RENDSZERESSÉG: A gyermek rendszeresnek mondható-e étkezési, alvási és üritési szokásait tekintve?
rendszeres rendszertelen
1 3 5
3. KALANDVÁGY, NYITOTTSÁG: Hogyan reagál a gyermek új arcokra, új ételekre, új játékokra?
közlekedés húzódozás
1 3 5
4. ALKALMAZKODÓKÉPESSÉG: Milyen gyorsan alkalmazkodik a gyermek a napi rutinjában bekövetkező változásokhoz? Milyen hamar szokja meg az új helyeket, új ételeket?
gyorsan lassan alkalmazkodik
1 3 5
5. INTENZITÁS (ÉRZELMI): Milyen erősek a reakciói? Hangosan sír és nevet, vagy inkább csak mosolyog és nyűgösködik?
1 3 5
6. HANGULAT: Mennyivel gyakrabban van a gyermeknek jó hangulata, mint rosszkedve, hisztizős rohamai?

jókedv rosszkedv
1 3 5

7. KITARTÁS: Mennyi ideig folytat a gyermek egy adott tevékenységet? Abba szokta-e hagyni, ha nehézségbe ütközik?

kitartó hamar feladja
1 3 5

8. KONCENTRÁLÓKÉPESSÉG: Könnyű-e a gyermek figyelmét elterelni attól, amivel foglalkozik? Más gyerekek jelenlétében vagy zajos környezetben is tovább dolgozik?

könnyű elvonni nehéz elvonni
1 3 5

9. FIZIKÁLIS ÉRZÉKENYSÉG: Mennyire érzékeli a gyermek a kisebb zajokat, hőmérsékletingadozást, ízbeli és ruházkodási eltéréseket?

nem érzékeny nagyon érzékeny
1 3 5

Forrás: SOROS Alapítvány által szervezett továbbképzési tréning a felsőoktatásban dolgozó oktatók számára, Keszthely, 1997.

7. sz. munkalap

TANULÁSI STÍLUSOK - Érzékleti preferencia kérdőív

Az alábbi kérdőív kitöltésével a tanulási stílus preferenciájára következtethet. Adjon minden állításnak egy értéket 0-tól 5-ig az alapján, mennyire igaz Önre! 0 = egyáltalán nem igaz, 5 = tökéletesen igaz

1. Jobban emlékszem a mondanivalójára, ha látom a beszélőt. V
2. Vonzanak a rikító színek. V
3. Szívesen hallgatok felolvasást. A
4. Nehezemre esik néhány percnél tovább egy helyben maradni. K
5. Álmodásnak tűnik, amikor valamiről képet akarok alkotni magamban. V
6. Könnyebben emlékszem, ha hallhatóan kimondom a megjegyezni valót. A
7. Úgy tudok megjegyezni valamit, ha újra és újra elmesélem magamban. A
8. Sokat segítenek nekem az ábrák, képek, grafikonok. V
9. Az eseménydús könyveket olvasom szívesen. K
10. A testem valamelyik része mindig mozgásban van. K
11. Az, hogy hangosan kimondok egy problémát, segít a megoldásban. A
12. Szeretek kisebb tárgyakkal játszani, amikor figyelek, tanulok. K
13. A grafikonokat, ábrákat nehezen tudom megérteni. A
14. Sokkal jobban megérték bármit, ha felrajzolják, felírják nekem. V
15. Ha beszélek, erőteljesen gesztikulálok. K

Adja össze egyenként az A, K és V pontokat.

(Auditív A; Kinesztétikus K; Vizuális V)

A jellemzők összesítve: A három szám aránya mutatja az Ön érzékleti preferenciáját.

Forrás: Gyarmathy Éva (2006): Tanulói preferenciák és stílusok című publikációja alapján

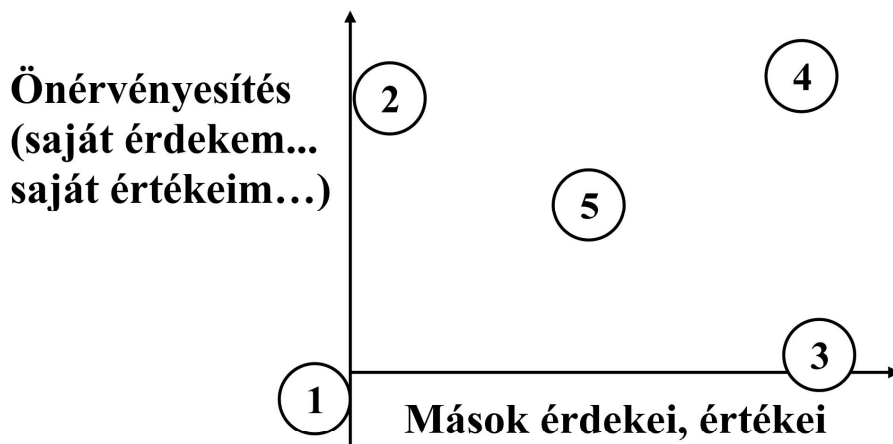
8. sz. munkalap

Miben különbözik egyik személyiség a másiktól?

- Nem: Életkor:
- Az életkori sajátosságoktól való eltérés illetve megegyezés:
- Szükségletek dominanciája (Lásd: Maslow piramis):
- Testi képesség (ügyesség, gyorsaság, állóképesség, koordinációs készség):
- Kommunikációs képesség (beszédkedv, tartalom):
- Értelmi képességek (érzékelés, észlelés, emlékezet, képzelet, gondolkodási műveletek: analízis, szintézis, összehasonlítás, absztrahálás, általánosítás, konkretizálás, kiegészítés, rendezés, összefüggések feltárása):
- Szociális képességek (társakhoz, tevékenységekhez, feladatokhoz... való viszonyulás):
- Érdeklődés (kérdéseinek, tevékenységeinek tartalma):
- Énkép tartalma (miben ügyes, miért szokták megdicsérni):
- Temperamentum (nagyon aktív, olykor szertelen – visszahúzódo, olykor gátlásos – jól alkalmazkodó és aktív):
- Egyéb: pl. tanulási stílus

9. sz. munkalap

Konfliktuskezelési stratégiák

1. Elkerülő
2. Ráerőszakoló
3. Alkalmazkodó (önalávető)
4. Problémamegoldó – kooperatív
5. Kompromisszumos

Forrás: Szekszárdi Ferencné publikációi alapján

10. sz. munkalap

Thomas-Kilman konfliktus kérdőíve

Hogyan reagálunk azokban a helyzetekben, amikor eltérés van saját szándékunk és mások szándéka között? A következőkben párokba rendezett állítások találhatók, melyek lehetséges reagálási módokat írnak le. Kérjük mindegyik állításnál karikázza be vagy az „A”, vagy a „B” állítást, azt amelyik jobban jellemzi a saját viselkedését. Előfordulhat, hogy sem az „A”, sem a „B” nem mondható jellemzőnek az ön viselkedésére, de akkor is válassza ki és karikázza be azt, amelyiknek az előfordulása valószínűbb.

- 1 A Vannak olyan helyzetek, amikor hagyom, hogy másoké legyen a problémamegoldás felelőssége.
B Ahelyett, hogy olyasmiről tárgyalunk, amiben nem értünk egyet, inkább azokat a dolgokat igyekszem hangsúlyozni, amelyekbe mind a ketten egyetértünk.
- 2 A Kompromisszumos megoldást igyekszem találni.
B Igyekszem mindazokkal a dolgokkal foglalkozni, amely neki is, nekem is fontos.
- 3 A Általában határozott vagyok a céljaim követésében
B Igyekszem a mások érzéseit kímélni, s megóvni a kapcsolatot.
- 4 A Kompromisszumos megoldást igyekszem találni
B Néha lemondok a saját kívánságomról, s engedek a másik kívánságának
- 5 A Állandóan keresem a másik segítségét a megoldás kialakításában.
B Igyekszem megtenni azt ami a haszontalan feszültségek elkerülése érdekében szükséges
- 6 A Igyekszem elkerülni, hogy kellemetlenségeket csináljak magamnak.
B Igyekszem nyerő helyzetbe kerülni.
- 7 A Megpróbálom későbbre halasztani az ügyet, hogy legyen egy kis időm átgondolni.
B Kölcsönösségi alapon engedek bizonyos pontoknál.
- 8 A Általában határozott vagyok a céljaim követésében.
B Azon vagyok, hogy a dolog minden vonatkozása és minden vitás kérdés nyíltan kifejezésre kerüljenek.
- 9 A Úgy érzem, nem mindig érdemes a nézeteltérések miatt gyötrődni.
B Nem sajnálom az erőfeszítést, hogy a magam útján járhassak.

- 10 A Határozott vagyok a céljaim követésében.
B Kompromisszumos megoldást igyekszem találni.
- 11 A Azon vagyok, hogy a dolog minden vonatkozása és minden vitás kérdés nyíltan kifejezésre kerüljenek.
B Igyekszem a mások érzéseit kímélni, s megóvni a kapcsolatot.
- 12 A Néha elkerülöm az állásfoglalást olyan esetekben, amikor az vitát eredményezne.
B Nem bánom, ha megtart valamit az állításaiból, ha ő is hagyja, hogy megtartsak valamit a magaméból.
- 13 A Közös alapot javasolok
B Azon vagyok, hogy elfogadtassam az érzéseimet.
- 14 A Elmondom a gondolataimat, s érdeklődéssel hallgatom az övéit.
B Igyekszem megvilágítani számára az álláspontom logikáját és előnyeit
- 15 A Igyekszem a mások érzéseit kímélni, s megóvni a kapcsolatot.
B Igyekszem megtenni ami a feszültségek elkerülése érdekében szükséges.
- 16 A Igyekszem nem megsérteni a másik érzéseit.
B Igyekszem meggyőzni a másikat, hogy álláspontom helytálló.
- 17 A Általában határozott vagyok a céljaim követésében
B Igyekszem megtenni ami a feszültségek elkerülése érdekében szükséges.
- 18 A Ha a másikat boldoggá teszi, nincs ellenemre, hogy ráhagyjam az elképzeléseit.
B Nem bánom, ha megtart valamit az állításaiból, ha ő is hagyja, hogy megtartsak valamit a magaméból.
- 19 A Azon vagyok, hogy a dolog minden vonatkozása és minden vitás kérdés nyíltan kifejezésre kerüljenek.
B Megpróbálom későbbre halasztani az ügyet, hogy legyen egy kis időm átgondolni.
- 20 A A nézeteltérések haladéktalan megbeszélésére törekszem
B Próbálom megtalálni a nyereség és veszteség mindkettőnkre nézve méltányos kombinációját
- 21 A Úgy tárgyalok, hogy igyekszem figyelembe venni mások kívánságait
B Mindig kész vagyok a probléma közvetlen megvitatására
- 22 A Megpróbálom átmeneti álláspontot találni az övé és az enyém között.
B Érvényesítem kívánságaimat

- 23 A Gyakran igyekszem gondoskodni arról, hogy a megoldás mindannyiunkat elégedettséggel töltsön el.
B Vannak olyan helyzetek, amikor hagyom, hogy másoké legyen a problémamegoldás felelőssége
- 24 A Ha úgy tűnik a másiktól, hogy álláspontja nagyon fontos a számára, megpróbálok igazodni a szándékaihoz.
B Igyekszem rávenni, hogy érje be egy kompromisszummal
- 25 A Igyekszem megvilágítani számára az álláspontom logikáját és előnyeit
B Úgy tárgyalok, hogy igyekszem figyelembe venni mások kívánságait
- 26 A Közös alapot javaslok
B Szinte mindig törődöm vele, hogy a megoldás mindkettőnk számára kielégítő legyen
- 27 A Néha elkerülöm az állásfoglalást olyan esetekben, amikor az vitát eredményezne
B Ha a másikat boldoggá teszi, nincs ellenemre, hogy ráhagyjam az elképzeléseit
- 28 A Általában határozott vagyok a céljaim követésében
B Általában keresem a másik segítségét a megoldás kialakításában.
- 29 A Közös alapot javaslok
B Úgy érzem, nem mindig érdemes a nézeteltérések miatt gyötrődni.
- 30 A Igyekszem megérteni a másik érzéseit
B Mindig megosztom a problémát a másikkal, a megoldás érdekében

11. sz. munkalap

Thomas-Kilman konfliktus kérdőív értékelése

Karikázza be minden sorban azt a betűt, amit az egyes kérdéseknél bekarikázott, majd adja össze a bekarikázott betűk számát oszloponként!

	Versengő	Probléma- megoldó	Kompromisszum- kereső	Elkerülő	Alkalmazkodó
1.				A	B
2.		B	A		
3.	A				B
4.			A		B
5.		A		B	
6.	B			A	
7.			B	A	
8.	A	B			
9.	B			A	
10.	A		B		
11.		A			B
12.			B	A	
13.	B		A		
14.	B	A			
15.				B	A
16.	B				A
17.	A			B	
18.			B		A
19.		A		B	
20.		A	B		
21.		B			A
22.	B		A		
23.		A		B	
24.			B		A
25.	A				B
26.		B	A		
27.				A	B
28.	A	B			
29.			A	B	
30.		B			A
Össz.					

12. sz. munkalap

Esetmegbeszélés (szempontok)

1. Esetleírás
 - az esetgazda milyen körülmények között találkozott a problémával
 - a segítségre szoruló egyén és környezete
2. Felkínált probléma/alapprobléma?
3. Előzmények
4. Célok
Megcélzott rendszerek
5. Beavatkozási stratégiák

13. sz. munkalap

Egyéni esetkezelés Intézményen Belül

Team munka

Résztevők	Feladatok ütemezése		
	1. alkalom feladatok meghatározása	2. alkalom lehetséges összefüggések, ellentmondások feltárása	3. alkalom
1. Vezető (szakmai, munkahelyi)	Előző életszakasz történéseinek feltárása intézményi szinten.	Van-e ellentmondás az intézményektől szerzett adatok és az anamnézisben foglaltak között.	Esetmegbeszélés
2. Az intézmény gyermekvédelmi felelőse	Anamnézis a szülővel Környezettanulmány		
3. Pedagógus	A gyerek megfigyelése különböző tevékenységekben más és más felnőttek jelenlétében	Kötődik-e személyhez vagy tevékenységhez a probléma?	
4. Pedagógus			
5. Pedagógus/asszisztens/dajka/gyerekfelügyelő			
6. Pedagógus (a családot ismeri vagy volt hasonló esete)	Információszerzés a múltból →családról →saját élményről	Saját élmény megosztása	

ESETKEZELÉS FOLYAMATA / INTÉZMÉNYEN KÍVÜL

- **Információ továbbítás /jelzés / konzultáció**
- **Részvétel a team munkában: esetbemutató**
- **A probléma átadása → családgyógyász**
- **Részvétel esetkonferencián**
- **Nyomonkövetés**
- **A kapott információk folyamatos beépítése a pedagógiai tevékenységbe**

Forrás: Kissné dr. Korbuly Katalin: Pedagógus és mentálhigiéné. In: Válogatott tanulmányok, Hajdúböszörmény, 2003

Esetleírás

1. Eset

A szülő a következőket hozta a pedagógus tudomására.

A gyermeke, aki jelenleg 4 éves éjszakánként ismét bevizel. Korábban mind nappal, mind éjszakára szobatiszta volt. A családban (sem szűkebb, sem tágabb körben) semmi olyan esemény nem történt – a szülő szerint – amely előidézhethetné a tüneteket. Az édesanya szóban feltételezte, hogy bizonyára az intézményben történhetett olyan esemény, amely hatására a gyermeke egy előző fejlettségi szintre visszaesett.

2. Eset

A szülő a következőket hozta a pedagógus tudomására.

A gyermeke, aki jelenleg 11 éves reggelenként erős hasfájásra panaszodik, olykor hányingere van és több alkalommal már hányt. Ezekben a napokban nem akar iskolába menni, annak ellenére, hogy jó tanuló és szívesen tölti az idejét az osztálytársaival, barátaival. Többször előfordult, hogy a gyerek előbb jelezte, hogy nem szeretne iskolába menni, mint ahogy a testi tünetei jelentkeztek. Az édesanya a gyermekorvoshoz vitte a gyereket, aki semmilyen betegséget nem diagnosztizált. A gyermek osztályfőnöke is tanácstalan volt a probléma kialakulásával kapcsolatban.